

30-Й СОНЕТ ШЕКСПІРА В ПЕРЕКЛАДІ Д. ПАЛАМАРЧУКА (ДО ПРОБЛЕМИ ПЕРЕСТВОРЕННЯ ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ)

Предметом статті є порівняльний аналіз 30-го сонету У. Шекспіра з перекладом Д. Паламарчука. Аналіз робиться на трьох рівнях: форми, змісту та естетичного враження. Вводиться поняття перекладу-перестворення та на основі аналізу робиться висновок: такий переклад є перестворенням. Ключові поняття: переклад, переклад-перестворення, сонетна форма, стилістика, культурний архетип.

Об'єкт нашого дослідження – оригінал 30-го сонета У. Шекспіра та його переклад, виконаний Дмитром Паламарчуком. Метою є порівняльний аналіз вихідного та цільового текстів. Актуальність роботи полягає у не зникаючому інтересі науковців до проблем художнього перекладу [1; 2; 3]. Новизна роботи полягає у спробі цілісного аналізу двох текстів з усіх можливих боків, на відміну від більшості аналогічних спроб [4; 5; 6].

В нашій роботі ми пропонуємо порівняти оригінал 30-го сонету У. Шекспіра [7], з його перекладом, зробленим Дмитром Паламарчуком [8]. Під час аналізу ми плануємо зупинитися на таких моментах, як: 1) дотримання форми оригіналу за наступними параметрами: кількість рядків, ритм, система римування; 2) точна передача змісту твору; 3) враження, яке створює на читача переклад у порівнянні з оригіналом.

1. Форма. Текст оригіналу являє собою сонет та налічує 14 рядків, останні з яких виділено додатковим відступом від поля. Вірш написано 5-стопним ямбом, але в 3, 6, 8 рядках присутній додатковий склад, тобто кількість складів у цих рядках налічує не 10, а 11. Система римування – ababcdcdefefgg, наголос падає на останній склад (за винятком 10 рядка). Текст перекладу теж являє собою сонет та налічує 14 рядків, але його розбито на 3 чотиривірші та один двовірш за традицією, яка склалася в українській літературі. Вірш теж написано 5-стопним ямбом, але перекладач вводить пірріхії (додаткові ненаголошені склади), що обумовлено особливостями більшості слов'янських мов. Кількість складів налічує 10 у непарних та 11 – у парних рядках. Система римування – ababcdcdefefgg, наголос падає на останній склад у непарних рядках та на передостанній – у парних.

2. Зміст. Ми розглянемо зміст вихідного та цільового текстів по строфах, роблячи акцент на правильну передачу стилістичних прийомів.

When to the sessions of sweet silent thought
I summon up remembrance of things past,
I sigh the lack of many a thing I thought,
And with old woes new wail my dear time's waste.

Коли на суд безмовно тихих дум
Встають далеких споминів тумани, –
Приходить знов давно заснулий сум,
І серце рве, і ятрить давні рани.

Перш за все, бажаємо зазначити той факт, що стиль Шекспіра досить простий, і саме в цій простоті й лежить його краса: автор використовує дуже мало стильових прийомів, тому вірші читаються легко і вражають не красою стилу, а красою думок. Погляньмо на перший катрен: тут можна знайти одну метафору – *sessions*, всього два епітети – *sweet silent thought* та *dear time's waste* і два слова підвищеного стилю: *wail* та *woes*. Це все. У перекладі зустрічаємо такі звороти, як *далеких споминів тумани*, *давно заснулий сум*. Переклад виразу *sweet silent thought* як *безмовно тихих дум* не вважаємо досить вдалим, оскільки *sweet* не має еквівалента "безмовний" або "тихий"; крім того, два прикметники, використані в українському варіанті, є синонімами, і тому вживати їх поряд не можна, на наш погляд, це недоречно. Щодо суто змістовної відповідності двох текстів, то останній рядок перекладу не має нічого спільного з оригіналом: *І серце рве, і ятрить давні рани* та, відповідно, *And with old woes new wail my dear time's waste*: жодних *ран* чи *серця* в оригіналі ми не знайдемо, перекладач тут вдався до прямого переосмислення тексту, додавши дві "зайві" метафори.

Then can I draw an eye (unused to flow)
For precious friends hid in death's dateless night,
And weep afresh love's long since canceled woe,
And moan th' expense of many a vanished sight:

Знов гаснуть очі від скорбот німих
За друзями, що скрилися в могилі.
Я марно жду в покірному безсиллі –
Не прозвучить замовклий голос їх!

Другий катрен оригіналу дає дещо більше простору для стилістичного аналізу: по-перше, Шекспір використовує незвичний порядок слів – *Then can I draw an eye, love's long since canceled woe, many a vanished sight*, що надає твору урочистості; по-друге, в чотиривірші також наявні слова підвищеного стилю: *afresh, woe, wee*; епітет *precious friends* та метафора *death's dateless night*. У перекладі бачимо метафори *гаснуть очі* та *скорбот німих*, епітет *покірному безсиллі*. Цікаво зазначити, що змістовної відповідності в цих рядках ще менше, ніж раніше: Д. Паламарчук весь катрен посвятив друзям ліричного героя, в той час як У. Шекспір сумує не тільки за друзями, але й за давнім коханням і взагалі за всім, що минуло: *And weep afresh love's long since canceled woe, / And moan th' expense of many a vanished sight*. У цільовому тексті, окрім вже названих нововведень, з'явилася ідея марного чекання – *Я марно жду* та згадка про *голос* друзів, який герой уже ніколи не почує: *Не прозвучить замовклий голос їх!*

Then can I grieve at grievances foregone,
And heavily from woe to woe tell o'er
The sad account of for-bemoaned moan,
Which I new pay as if not paid before.

Тоді оплачений рахунок горя
Я з гострим болем відкриваю знов
І знов плачу за дружбу і любов,
За все, вже відшкодоване учора.

У цьому, третьому, катрені автор знову використовує зворотній порядок слів, причому двічі в одному рядку – *Then can I grieve at grievances foregone*. Взагалі, весь чотиривірш являє собою розгорнуту метафору відшкодування за старими рахунками – *sad account of for-bemoaned moan*, причому кожний рядок несе в собі ідею часу – минулого порівняно з теперішнім; ця ідея втілюється за допомогою відповідних лексем: *foregone, tell o'er, for-bemoaned, new pay, before*. У перекладі центральна метафора присутня лише в першому та другому рядках – *оплачений рахунок* та *відкриваю*; ідея часу виражена, по-перше, за допомогою пасивних дієприкметників – *оплачений* та *відшкодоване*; по-друге, за допомогою прислівників – *знов, уже* та *учора*. Слід відзначити той факт, що перекладач вирішив відтворити в цьому місці деталі, які він "загубив" у другому катрені: кохання і все, що минуло.

But if the while I think of thee, dear friend,
All losses are restored and sorrows end.

Та лиш тебе побачу я на мить, –
І сум засне, і серце не щемить.

Останні два рядки, як відомо, в сонеті мають функцію висновку та узагальнення, вони певним чином підбивають підсумки того, що було сказано раніше. Ця особливість двовірша присутня в оригіналі та збережена у перекладі. Втім, в останньому акценті дещо зсунуті: по-перше, У. Шекспір робить посилання на центральну метафору попереднього катрена – плата за рахунком: *All losses are restored*, а Д. Паламарчук посилається на перший катрен: *І сум засне, і серце не щемить*. (порів. з *Приходить знов давно заснулий сум, / І серце рве, і ятрить давні рани.*), тим самим мовби замикаючи коло міркувань: з чого почали, тим і закінчили. Тобто оригінал являє собою послідовність дій, що підкреслюється словами-ланками *when, and, then, from...to, but*, а переклад нібито кружляє на місці, знову і знову повертаючись до одного й того ж: *коли...знов, тоді...знов*.

3. Враження, справлене на читача. Що стосується цього пункту, то з приводу оригіналу ми, зрозуміло, можемо тільки припускати, спираючись на своє знання іншої культури. Все ж таки ми спробуємо це зробити. В основу наших міркувань ми покладемо загальновідоме спостереження про те, що для Заходу характерне лінійне сприйняття світу, а для Сходу – спіральне. Ця ідея цілком справедлива для нашого вірша: послідовність дій оригіналу перетворюється на колоподібність розвитку сюжету в перекладі. Тобто можна сказати, що відбувається зміна культурного коду на рівні тексту при збереженні сюжетної лінії. А оскільки обидва тексти стосуються глибинних культурних архетипів, логічно припустити, що вони справляють однакове враження на представників відповідних культур. Такий тип перекладу, за нашою класифікацією, є перестворенням, тобто намаганням "перестворити" оригінал іншою мовою таким, яким би його створив автор, якби писав мовою перекладача. Взагалі назва цього типу йде саме від такого розуміння перекладачем свого завдання.

Матеріал надійшов до редакції 16.04.2005 р.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Галеєва Н. Л. Параметры художественного текста и перевод // Н. Л. Галеєва ; М-во общ. и проф. образования Рос. Федерации. Твер. гос. ун-т. - Тверь: Твер. гос. ун-т, 1999. – 154 с.
2. Топер П. М. Перевод в системе сравнительного литературоведения // П. М. Топер ; Рос. акад. наук. Ин-т мировой лит. им. А.М. Горького. – М.: Наследие, 2000. – 252, [1] с.
3. Snell-Hornby M. Handbuch Translation / M. Snell-Hornby et al. – Stouftenberg, Тьbingen, 2000. – S. 269-273.

4. Говердовский В.И. Перевод как кривое зеркало духа и культуры народа / В.И. Говердовский // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2000. – № 500. – С. 316-320.
5. Козлов И.А. Авторская метафора в поэтическом переводе / И.А. Козлов // Теорія і практика перекладу: Укр. наук. зб. / Київ. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. – К.: Вища шк., 1993. – Вип. 19. – С. 67-75.
6. Содомора П.А. Ритмічна організація Гомерової "Одіссеї" та її наслідування в українських перекладах / П.А. Содомора // Мовні і концептуальні картини світу: Збірник наукових праць / Київський національний університет ім. Т.Шевченка. Факультет іноземної філології. – К., 2002. – Книга 1. – С. 226-233.
7. Shakespeare W. Sonnet 30 / W. Shakespeare // England in Literature / J. Pfordresher, G. V. Veidemanis, H. McDonald (ed.). – Glenview, Ill., 1991. – P. 812.
8. Шекспір В. Твори / В. Шекспір. – К.: Молодь, 1969. – С. 32.

***Пермінова А.А. 30-й сонет У. Шекспіра в перекладі Д. Паламарчука
(к проблеме пересоздания поэтического текста).***

Предмет исследования статьи – сравнительный анализ 30-го сонета Шекспира с переводом Д. Паламарчука. Анализ производится на трех уровнях: формы, содержания и эстетического впечатления, производимого на читателя. Автор вводит понятие перевода-пересоздания, к которому, согласно проведенному исследованию, и относится анализируемый сонет в переводе Д. Паламарчука. Ключевые понятия: перевод, перевод-пересоздание, сонетная форма, стилистика, культурный архетип.

Perminova A.O. Shakespeare's sonnet 30, translated by D. Palamarchuk (to the problem of re-creation of a poetic text).

The article gives a comparative analysis of Shakespeare's sonnet 30 and its translation into Ukrainian, made by D. Palamarchuk. The analysis is carried out on three levels: that of the form, contents and the aesthetic impression, made on the reader. The author of the article suggests a new term – translation-re-creation, to which, according to the analysis, belongs the sonnet in D. Palamarchuk's translation. Key notions: translation, translation-re-creation, sonnet, stylistics, cultural archetype.